

Eesti Koostöö Kogu

Tegevus- ja
mõjuaruanne 2023

Sisukord

Eesti Koostöö Kogu 2023. aastal 4

Eesti inimarengu aruanne 6

Kollektiivsed pöördumised 9

(Noorte) kodanikuharidus 14

Arutelukultuur 16

Koostas: Eesti Koostöö Kogu
Kujundas: Kaspar Ehlvest

SA Eesti Koostöö Kogu
www.kogu.ee

Eessõna

Käesolev on esimene Eesti Koostöö Kogu tegevus- ja mõjuaruanne.

See on püüdlus korraga otsa vaadata kõikidele meie tegevustele, näha neid omavahelises seoses, reastada numbrilised näitajad ja koondada tagasipeegeldused ühiskonnast.

Meie erinevat laadi tegevusi – demokraatia arendusest teaduse populariseerimiseni, iseloomustab ühiskondliku muutuse taotlus, mille mõju pole enamasti käega katsutav.

Seni on Eesti Koostöö Kogu tellimisel vaid ühel korral analüüsitud Eesti inimarengu aruannete ühiskondlikku tähendust ja akadeemilist väärtust (vt M.Lauristin, [Taasiseseisvunud Eesti kolm aastakümnet inimarengu luubi all](#), 2021), ent meie teise suure tegevussamba, demokraatia arendus ja Rahvaalgatus.ee, mõju mõtestamine on esmakordne.

Rahvaalgatus.ee on kaheksa aastaga kasvanud niššikeskkonnast rahvusvaheliseks e-demokraatia edulooks. Digitaalne keskkond on lihvinud Eesti inimeste oskusi poliitikas kaasa rääkida – osalemine valimistevahelisel ajal poliitilistes otsustes on saanud tavapäraseks (loe selle kohta lk 10-13). Nii rahvusvahelise kui siseriikliku edu taga pole ainult turvateadlikult arendatud digitaristu ja digipädevad kodanikud, vaid ka meie ekspertide igapäevane töö osapooltega (vahel ka demokraatiavalvuri roll). Loodan, et riik leiab lähiajal meie demokraatias olulisi funktsioone täitvale Rahvaalgatus.ee-le kestliku rahastusmudeli.

Sisuline kaasamine ja ärakuulamine mõjutab inimeste vaimset heaolu (vt EIA 2023 põhisõnumid). Arutelukultuuri ei paranda seaduse ega digivahenditega. Just seetõttu oleme teadlikult panustamas ka avaliku sektori kaasamis- ja dialoogioskuste parandamisse.

Eesti Koostöö Kogu on nagu Aatomik, ise väikene, aga jõud on suur. Esimest korda üle aastate oli 2023. aastal meil kontoris tööl neli inimest: juhataja, kommunikatsioonijuht ja kaks demokraatia valdkonna eksperti. Juhatusel nõu ja tuge andmas kuus nõukogu liiget.

Loodetavasti saab taoline tegevusaasta kokkuvõtmine ja mõju mõtestamine meie jaoks traditsiooniks.

Kairi Tilga
Juhataja

Rahvaalgatus.ee tõi The Innovation in Politics Awards 2023 nominatsiooni Eestisse.
Fotol: Eesti Koostöö Kogu kontor

Eesti Koostöö Kogu 2023. aastal

Eesti Koostöö Kogu (EKK) on Vabariigi Presidendi asutatud mõttekoda, mis tõstatab valdkondade üleseid ja riigi arengut pikaajaliselt mõjutavaid teemasid; arendab kodanikuühiskonda, avatud valitsemist ja osalusdemokraatiat.

Oma 2023. aasta tegevuses lähtusime [har-tast 2021-2024](#) ning Eesti inimarengu aruannete [põhisõnumitest ja ettepanekutest](#). Täidame oma eesmärgid riigieelarveliste vahendite, projektitoetuste ja väikeannetuste toel.

2023. TEGEVUSAASTAT raamistas suuresti [Eesti inimarengu aruande 2023 „Vaimne tervis ja heaolu„](#) (EIA) valmimine ja sõnumite esitlemine avalikkuses. Sama oluline kui aruande koostamine oli meie jaoks ka mõjukate jätkutegevuste kaudu EIA populariseerimine – nii inimese, kogukonna kui kohaliku omavalitsuse tasandil.

Lisaks sai 2023. aastal alguse järgmise inimarengu aruande teekond. Sihtasutuse nõukogu koos Vabariigi Presidendiga seadis EIA 2026 fookusteemaks hariduse. Aruande teostamiseks saime tellimuse Haridus- ja Teadusministeeriumilt. Novembris Vabariigi Presidendi poolt avatud sündmus „Millist hariduse teematist inimarengu aruannet on Eestile vaja?“ tõi kokku mõtlema 50 eksperti, kellelt saadud sisend peegeldab ühiskondlikku tellimust.

2023. aastal seitsmeseks saanud Rahvalgatus.ee jaoks oli aga murranguline rekordide aasta. Platvormil anti aasta jooksul erinevatele kollektiivsetele pöördumistele

rohkem e-hääli (314 000) kui kevadistel [Riigikogu valimistel](#) (312 000). See näitab, et inimesed osalevad aktiivselt poliitikas ka valimiste vahelisel ajal ning Rahvalgatus.ee kaudu esitatud pöördumised on ühiskonnas juurdunud viis poliitika mõjutamiseks.

Kollektiivsete pöördumiste protsessi kvaliteedi tõstmise ja mõju seiramise eeltööna kaardistasime senise kogemuse. Osa järeldusi ja trende vormistasime [KOGUudistab](#) uudisampside ning arvamusaluste kaudu. E-Eesti narratiivi osana kirjeldasime [osalusdemokraatia faktilehe](#).

Meie jaoks märgiline on ka 6.-7. septembril 2023 Tallinnas toimunud Avatud valitsemise partnerluse üleilmselt tippkohtumiselt väljakaasvanud koostöö Soome innovatsioonifondiga Sitra. Kahasse loodav võrdlev raport kollektiivsete pöördumiste protsessist kahes riigis on oluline teejuht 2024. aastal Rahvalgatus.ee mõju näitamiseks ning meie poolne kutse Eesti riigiteadlastele seda fenomeni uurida.

Et suurendada avalikus sektoris dialoogilist ja kaasavat lähenemist viisime 2023. aastal läbi 2 koolitusprogrammi. „[Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus](#)“ andis demokraatiatöökas paremad oskused raamatukoguhoidjatele. Esmakordses arenguprogrammis „[Dialoog kogukonnaga](#)“ katsetame dialoogilise lähenemise juurutamist ka omavalitsuste juhtimises.

2023. aastal jätkasime koostööd Korruptsioonivaba Eestiga, et [koolide kaasava eelarve programm](#) jõuaks aina rohkemate

Eesti õpilasteni. 2023. a kevadel lõpetas IV ja sügisel alustas V lend koole. Lisaks lansseerisime Rahvaalgatus.ee juurde kuuluva unikaalse [Demokraatia töövihiku](#), mis pakub

õpikeskkonda, kus noored saavad harjutada aktiivsele kodanikule olulisi digioskusi ja proovida ka ise koolielus kaasa rääkida ning muutusi luua.

EESTI KOOSTÖÖ KOGU – VABARIIGI PRESIDENDI MÕTTEKODA

ÜHISKONNA SEIRE JA DEMOKRAATIA ARENDAMINE

SEIRAMINE JA AVALIKU ARUTELU TEKITAMINE

DEMOKRAATIA ARENDUS

EESTI INIMAREGU ARUANNE

- Protsessijuhtimine
- Sõnumite populariseerimine
- Lahenduste katsetamine

KOLLEKTIIVSED PÖÖRDUMISED

- Rahvaalgatus.ee
- Pöördumiste õiguste rakendamine ja populariseerimine ühiskonnas

ARUTELUKULTUUR

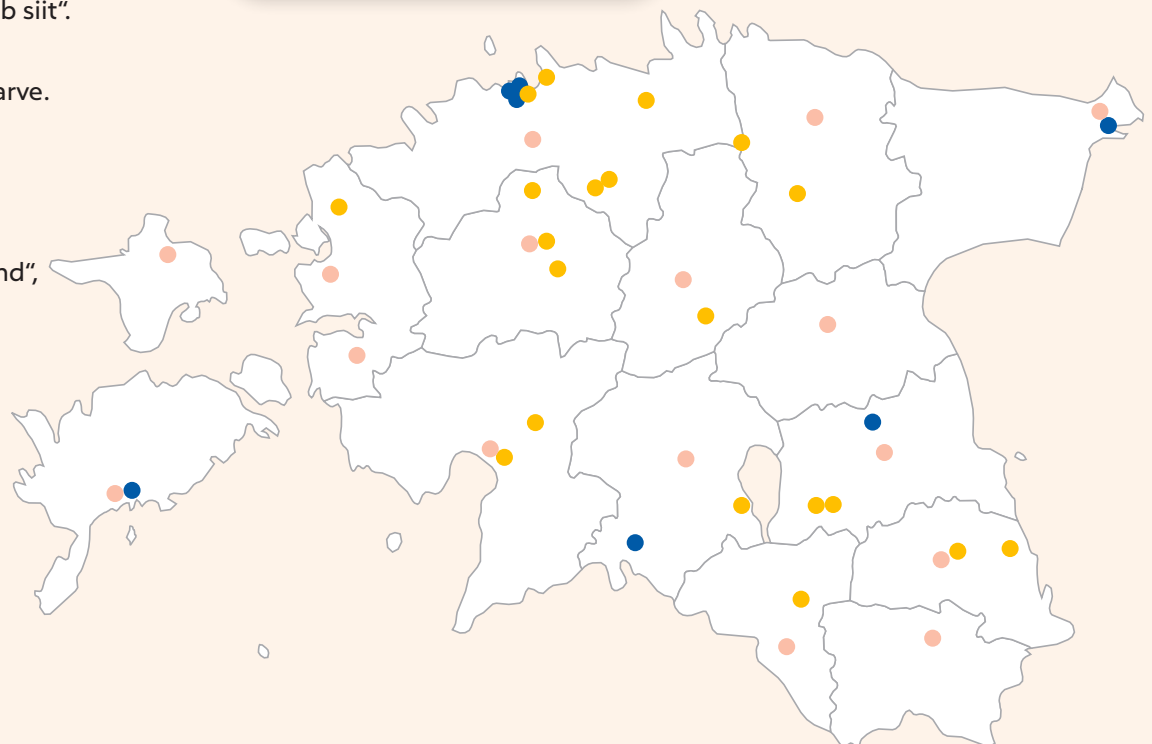
- Dialoogikoolitused avalikule sektorile
- Arutelukultuuri eestkõnelemine ja konfliktiennetus

KODANIKUHARIDUS

- Koolidemokraatiat ja noorte kaasamist edendavad programmid

Meie 2023. aasta tegevuste ulatus

- Eesti inimarengu aruanne: koostööpäevakud „Vaimne tervis algab siit“.
- Kodanikuharidus: Koolide kaasav eelarve.
- Arutelukultuur: dialoogikoolitus „Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus II lend“, arenguprogramm „Dialoog kogukonnaga“.

Eesti inimarengu aruanne

TEGEVUSED

70
teadlast

80+
meedia-
kajastust

225 000 €
(EKK + Sotsiaalministeerium)

3
Eesti ülikooli + 1 valdkonna
institutsioon (Tervise
Arenge Instituut)

2
Kureeritud
jätkutegevust

Eesti Koostöö
Kogule
kümnes EIA

2020. aasta oktoobris nimetas meie nõukogu järgmise Eesti inimarengu aruande (EIA) teemaks vaimse tervise ja heaolu ning valis selle peatoimetajaks Tallinna Ülikooli prof. Merike Sisaski. **Aruande eesmärk** oli tuua Eesti sotsiaal-, tervise- ja käitumisteadlaste süsteemse käsitlemise abil välja vaimse tervise ja heaolu toimemehhanismid elukeskkonnast (suhte-, digi- ja füüsiline keskkond) ja eluviisist tulenevatele teguritele. Ning pakkuda teaduspõhist vaadet vaimse tervise edendusele ja probleemide ennetusele.

Enam kui kaks aastat kestnud protsessi tulemusel valmis Eesti inimarengu aruanne 2023 „Vaimne tervis ja heaolu“, mida käsitleti **21. veebruaril 2023 Riigikogu suures saalis** riiklikult tähtsa küsimusena.

Tuginedes EIA 2023 ettepanekutele viisime lisaks aruande väljaandmisele ellu ka kaks populariseerivat jätkutegevust: —————>

ETV saatesari „[Selge pilt](#)“ (Eesti Koostöö Kogu partnerluses Sotsiaalministeeriumi, Tervisekassa ja Tervise Arengu Instituudiga), mille fookuses oli vaimse tervise probleemide ennetus. Sarja eesmärk oli tugineda EIA 2023 peatükkidele ja tõsta inimeste teadlikkust isetoimimisvõime olulisusest (eneseabi, enesehoold, vaimse tervise esmaabi oskused, sotsiaal-emotsionaalsed oskused lastel, emotsionaalse regulatsiooni oskus (stressi korral), säilienõtkus jm). Saatesarja vaatas iganädalaselt otse keskmiselt 53 000 inimest.

MÕJU

EIA peamine eesmärk on tõsta avaliku diskursuse fookusesse valdkondadeüleseid, ühiskonna arengut pikaajaliselt mõjutavaid teemasid, pakkuda andmepõhist terviklikku olukorra kirjeldust ning näidata võimalikke lahendusi. Eestlaste vaimne tervis ja heaolu on üks selliseid.

Kuidas aga mõõta Eesti inimarengu aruande mõju? Me vaatame mõju kolmel tasandil: teema käsitlemine ja aktuaalsus avalikus arvamusruumis (seirame meediat); meie populariseerimistegevuste mõju (tagasisideküsitlus ja kvantitatiivsed numbrid) ning aruande sisu käsitlemine ja edasiarendus uutes formaatides.

- Avaldamise järgne suur [meediakajastuste arv](#) näitab selgelt, et vaimse tervise käsitlemine läbi keskkondade ja eluviisi vaate ning teadlaste ettepanekud, pakkusid suurt ühiskondlikku huvi ja käivitasid arutelusid.

Koostöös Sotsiaalministeeriumiga regionaalset koostööpäevakud „[Vaimne tervis algab siit](#)“. Tuuri eesmärk on viia teaduspõhine vaimse tervise probleemide ennetuse raamistik (EIA 2023 põhisõnumid) üle Eesti kohaliku tasandi praktikuteni. Lisaks soodustada kohaliku tasandi koostööd ja ennetuse mõtestamist läbi keskkondade kujundamise.

Tuur "Vaimne tervis algab siit" numbrites:

7

Piirkondlikku kohtumist

192

Eri valdkonna eksperti

Peatoimetaja prof. Merike Sisaskit on läbi aasta korduvalt kutsunud esinema konverentsidele, saadettesse, töötubadesse, kohtumistele, töökohtadesse, omavalitsustesse jne. Lisaks on EIA kõneisikuks ka Vabariigi President Alar Karis, kes viitab oma sõnavõttes ja kõnedes sh [Vabariigi aastapäevakõnes](#) tihti aruandele. Seega EIA üks olulisemaid eesmärke on edukalt täidetud.

- EIA mõju saab hinnata ka kaardistades tegevusi, uusi algatusi, sündmusi, mis on oma sisu saanud just aruandest.
- näiteks toetus VATEK-i 2023. aasta [Vaimse tervise kuu kontseptsioon](#) inimarengu aruandele;
- Tartu Ülikooli eetikakeskuse ja Valga Vallavalitsuse eestvedamisel toimus konverents „[Loo või Loobu](#)“, mis tugines EIA peatükil „Füüsiline keskkond ja vaimne heaolu“;

- [TELIA sotsiaalkampania](#) vanemaealiste üksildusest ja digilõhest tugines EIA peatükil „Digitehnoloogiad ja vaimne heaolu“;
- [Kinoteatri](#) peegeldus edukultusest, läbipõlemisest, töökeskkonna olulisusest peegeldas tervikuna EIA sõnumeid;
- eesti Sotsioloogide Ühingu aastakonverents „Sipelga sagin ja vaimne tervis“.

Meie enda jätkutegevuste mõju:

Tagasisidest meie jätkutegevusele „Vaimne tervis algab siit“ on näha, et raskekaalulise aruande „tõlkimine“ praktikute keelde ja füüsiliste kohtumiste kaudu inspireerimine on oluline, et EIA sõnumid muutust looma hakkaksid. Kogu tuuri mõju ja järeltulemuste saame hinnata 2024. aastal.

Tagasiside osalejatelt: „Selline kohtumine on väga tänuväärne – muudate Inimarengu aruande tuimast teadlaste tekstist arusaadavaks nii suurele ringile, mis on suurepärase ennetusmeede. Ja võimaldate kogukonnas sellist kohtumist, mille korraldamisega paraku üldjuhul KOVD ise ei tegele. See on suur panus kogukonnateenuste arengusse“.

Palusime ka ekspertidel hinnata EIA esmast mõju valdkonna arendamisele:

Anniki Lai (Sotsiaalministeeriumi vaimse tervise osakonna juht): „Meie ühine koostöötuur andis kohalikule tasandile seni puuduva raamistiku, mil moel vaimset tervist läbi erinevate keskkondade mõtestada. EIA on andnud sisendit ka vaimse tervise tegevuskavale 2023–2026, mis omakorda on aluseks vaimse tervise osakonna tööplaanidele. Seeläbi kujundavad EIA sõnumid ka järgmiste aastate vaimse tervise valdkonna poliitikakujundust.“

Ott Oja (Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsiooni juht): „EIA paistab olevat oluliselt mõjutanud vaimse tervise alast diskursust. Varasemalt oli EIAs käsitletu hajali paljude eri uuringute vahel ning nende sobiv käsitlus Eesti kontekstis oli hoomatav vaid vaimse tervise valdkonna ekspertidele – lihtsam oli levitada ka väärarusaamu, kuna pädevad tõlgendused ei olnud kättesaadavad. EIA on valdkonna teadmised aga koondanud ning teinud mõistetavaks ja rakendatavaks huvitatud osapooltele, kellest enamus ei tegutse otseselt vaimse tervise vallas. Näen, et EIA mõjul saame ühiskonnas liikuda vaimse tervise probleemide ennetamisega laiapõhjaliselt, kaasates osapooli, kes end varem vaimse tervise mõjutajana ei näinud.“

EIA 2023 peatoimetaja Merike Sisask. EIA esitlus riiklikult tähtsa küsimusena Riigikogu suures saalis. Foto: Erik Peinar

Kollektiivsed pöördumised

TEGEVUSED

157

arutelu
(+53)*

314 000

allkirjastamist
(+172 000)

17 000 €

muud platvormi
üalpidamiskulud (+3100 €)

58

saadetud
algatust
(+7)

30 361 €

digiallkirjastamise kulu
(+14 931 €)

+33 370 €

annetust
(+16 570 €)

* Sulgudes muutus 2022. aastaga võrreldes.

Rahvaalgatus.ee seitsmes tegevusaasta oli tähelepanuväärne: hüppeliselt kasvas algatustele antud digiallkirjade hulk (ületades 300 000 piiri aastas), meid nomineeriti *The Innovation in Politics Awards* Euroopa parimate demokraatia tehnoloogiate hulka ning pärjati Eesti parima avaandmete taaskasutaja tiitliga. Mastaapne hüpe on tekitanud vajaduse põhjalikumalt analüüsida kollektiivsete pöördumiste mõju ühiskonnas. Teadustööde sütitamise lootes alustasime koostöös SITRA ekspertidega 2023. a sügisel Soome ja Eesti kollektiivsete

pöördumiste võrdleva raporti koostamist.

Rahvaalgatus.ee on kodanike jaoks hetkel ainus toimiv riigi ja kohaliku tasandi poliitilistes otsustes osalemist võimaldav digitaalne keskkond, mida riik ka ise aitab üleval hoida. Seega täheldame portaali igapäevast kasutajatoetööd tehes laiemalt osalusega seotud trende ja kitsaskohti.

Näeme, et meie roll demokraatiaarendajana on lisaks portaali ülalhoidmisele käsitleda

neid suundmusi, et tekitada arutelu ja otsida lahendusi. 2023. aastal toimunud portaali 7. sünnipäeva tähistaval inspiratsioonipäeval „[KOV: kohaliku osaluse võimalused](#)“ vol 2 uurisime koos partneritega, kuidas kohaliku tasandi valitsemist avatumaks ja kaasavamaks muuta. Oma Arvamusfestivali arutelus „[Kuidas murda kodanike ja riigi patiseisud?](#)“ võtsime uurida, kuidas ennetada kogukonna ja võimu konflikte ning kes peaks aitama luua paremat arutelukultuuri.

Lisaks alustasime koostööd e-Eesti esitluskeskusega, mille raames toimus arutelu „[Rahvaalgatus kui digitaalne meeleavaldus](#)“ ning valmis uus e-riigi esitluse portfelli kuuluv [faktileht](#).

MÕJU

Kasutajanimbrite hüppeline kasv ja algatuste teemade mitmekesisus viitab sellele, et ühiskond on uuenduse omaks võtnud ja see levib massidesse. Valimiste vahelisel ajal otsustes kaasa rääkimine on saanud inimeste igapäevademokraatia osaks.

Mis on aga ühe algatuse mõju, on esimesi küsimusi, mida kollektiivsete pöördumistega kokku puutuvad inimesed küsivad.

Kui mõjuna määratleda ainult muutust seadusandluses, võib Rahvaalgatus.ee kaudu Riigikogule saadetud algatuste osas teha üldsõnalise järelduse - ca kolmandik algatustest lükatakse komisjonide poolt tagasi ja sama palju lahendatakse nõ muul viisil.

Lisaks kohalikule ja riigi tasandile, oleme Euroopa kodanikualgatuse infopunkt ja populariseerija Eestis. Selle raames osalesime 2023. aastal kodanikualgatuse päeval Brüsselis ning korraldasime Arvamusfestivali arutelu „[Euroopa kodanikualgatus – osalusrevolutsioon ELis](#)“.

Rahvusvahelisele koostööle andis uue tõuke septembris Tallinnas toimunud Avatud valitsemise partnerluse (AVP) üleilmne tippkohtumine, kus me korraldasime töötoa, osalesime aktiivselt terve nädala jooksul toimunud sündmustel ja vestlustel ning alustasime koostööd Sitraga. Lisaks valiti meie ekspert ka AVP muutuste juhtide koostööprogrammi ([OGLC](#)).

Otsene seadusandlik muutus toimub harvem või seda on keeruline kinni püüda (nt võib peale menetlust komisjonis järgneda pikk sündmuste jada, mille seost hiljem algatuse mõjuna on keeruline tõestada).

Seadusandliku muutuse määra väljatoomine on puudulik lähenemine mõjule ja seda eriti rahvusvahelises võrdluses. Kollektiivsete pöördumiste mõju pole seega lineaarne ja kohene.

Sagedamini kui seadusandliku muutuse saavutamine, kujundavad algatused ümber arutelu parlamendis ja ühiskonnas laiemalt. Neid kajastatakse meedias ja nende kaudu tõusetuvad vaatenurgad (hääled), mis oleksid

algatuseta jäänud otsuse tegemise kaalumisel allaesindatuks.

Algataja „Ilma meediata on keeruline – nende osa on väga oluline.“

Rahvaalgatuste mõju saab vaadata ühe kollektiivse pöördumise löikes või analüüsida kollektiivsete pöördumiste õiguse mõju teravikuna ning digitaristu rolli selles.

Rahvaalgatus.ee platvormil võib märgata erinevat tüüpi algatuste esinemist. Järgnev tüpoloogია on esimene püüdlus algatuse kategoriseerida. See on edasi arendamist vajav ideestik, mis tulevikus annab mõjuhindamisele vundamendi.

- **Professionaalne huvikaitse**, millel on huvikaitseorganisatsiooni poolt rahastus ning algatus ja selle kampaania on osa laiemast protsessist. Siin tegeletakse pikaajaliste inim- ja loomaõiguste ning keskkonna teemadega, mis ei ole tingimata peavoolu jõudnud.
- **Digitaalsed protestid**, mille põhieesmärk on avaldada meelsust poliitilise otsuse või isiku suhtes. Need võivad tõukuda vastuolulistest poliitilistest otsustest või välisest kriisidest. Konkreetne seadusandliku muutuse ambitsioon on sellistel algatustel vähene. Tegu on ühiskondliku temperatuuri mõõtvate algatustega, mis võimaldavad rahumeelselt (digiallkirjaga) protestida ja toimivad omamoodi ventiilina.
- Siinkohal on oluline rõhutada, et tugeva digitaalse identiteedi tõttu ei ole võimalik

populistidel portaalis luua näiliselt populaarseid algatuseid, mida saaks mõjutada valeidentiteetide ning kampaaniatega. Igale algatustele saab e-ID kasutades anda ühe hääle.

- Teiseks on põhiline otsuse koht, kuhu suunata need algatused, millel ei ole ka teoreetilist võimalust seadusandlikuks muutuseks – eelkõige nt **tipp-poliitikute (umb)usaldusavaldused**. Nende lükkamine ebaturvalisse digitaalsesse ruumi, kus on oht toetajate identiteedivargusteks ning profileerimiseks, oleks demokraatia arendamise osas lühinägelik.
- **Välja jäetud ja marginaliseeritud hääled** tulevad esile seaduseelnõu või ka koalitsioonilepingu protsessis. Välja joonistuvad teemad, mis vajavad riigi või kohalikul tasandil põhjalikumat arutelu. Erinevalt digitaalsest protestist on nendel algatustel konkreetnes seadusandlikus protsessis oma seisukohade nähtavale toomise soov. Siin tuleks mõju osas tähelepanu osutada avaliku debati käivitamisele ja diskursuse muutustele teema käsitlemisel. Kohene seadusandlik muutus on poliitilise tahte puudumise tõttu pigem harv, kuid pikema ajaraami sees on asjakohane püstitada hüpotees, et algatusel on seadusandliku muutuse toimumisele olnud määrav/oluline mõju.

Algataja „Selles (seadusloomeprotsessis – EKK) oli ebamõistlikkuse moment ja mingisugune tunnetuslik valulävi ületati sellise seadusloomega. Ootan riigilt, et kui meil on kokku lepitud hea õigusloome põhimõtetes, siis neid järgitakse.“

- **Rohujuure kodanikualgatus** jääb oma kvaliteedilt alla professionaalsele huvikaitsele, kuid nende taotlus on selge. See grupp pakub erilist huvi, kuna siin on osalised organiseerumata ja seni ühiskondlikes teemades kaasa rääkimisel passiivsed. Kuigi algatuste kvaliteet ja oma seisukohade esitlemine komisjonis jääb kohati kesiseks, tuleks demokraatia arendamist silmas pidades inimesi julgustada ning panustada kodanikuharidusse.

Algataja „Astuda vastu kogu poliitilisele kogukonnale nõudis omajagu julgust. Pärast muidugi selgus, et sugugi mitte kõik poliitilised jõud ei kiitnud seaduseelnõud sisulises mõttes õigeks.“

Kuna õiguse praktika on tänu taristule nähtav pea seitse aastat, on võimalik jälgida ka aktiivsete algatajate poliitilist karjääri. Inimesed teevad muutuse oma elus - on näited nii valimistel edukalt osalemisest kui ka professionaalse huvikaitse tööga jätkamisest.

Kollektiivsete pöördumiste õiguse laiema mõju osas tuleb ära märkida veel usalduse tõus valitsejate vastu, avalikkuse teadlikkuse kasv teema osas ning huvikaitsete ja esindajatevaheline sisulisem dialoog. Suures osas on õiguse soovitud mõjud ära toodud seadusloomeprotsessi käigus avaldatud seletuskirjades, aga ka erinevates osalisdemokraatiat käsitlevates raportites. Mil määral need mõjud on meie ühiskonnas avaldunud, tuleb alles välja uurida. Täiesti uurimata on ka soovimatud mõjud.

Kohaliku tasandi mõju:

Kuna protsessid on pikad, siis kohalikul tasandil hakkavad esimesed muistrid alles ilmnema. Kuigi kollektiivsete pöördumiste õigus kohalikul tasandil on olemas 1993. aastast, puudub meil enne Rahvaalgatus.ee KOV suuna lanseerimist (2020) info või andmestik, kuidas seda õigust on varasemalt rakendatud.

2023. a kõige mitmekülgsemat analüüsi võimaldab kohalike algatuste laine, mille toonud esile rahvastikuprotsessid ja riigi majanduslik olukord ning sellest tulenev [kooli-, aga ka rahvamajade ja raamatukogudevõrgu ümberkorraldamise vajadus](#). 2023. aastal oli Rahvaalgatus.ee-s rohkem kui kümme algatust, millega protestiti otsuste vastu sulgeda kohalikke koole, kogukonnakeskusi või raamatukogusid.

Lääneranna vallas olid kohalikud elanikud esitanud aastatel 2020–2023 seitse algatust, paludes omaavalitsusel uuesti kaaluda otsuseid kohalike koolide ja lasteaedade ümberkorraldamise või sulgemise osas. Kõik algatused jäid kas ootele või lükati tagasi. Selle taustal koostas kohalik kogukond 2023. aasta aprillis juba Riigikogule suunatud algatuse, milles paluti parlamendil kaaluda meetmeid, et toetada maapiirkonna kogukonnakoolide säilitamist. Algatus kogus 2116 toetusallkirja ja esitati parlamendile. Parlament otsustas arutada seda olulise riikliku tähtsusega küsimusena ning palus Haridusministeeriumil välja töötada poliitikameede, et toetada väikeste maakoolide ellujäämist praeguse koolisüsteemi rahastamiskavas. Selle tulemusena loodi meede, mis subsideerib maapiirkondade omaavalitsusi, kes on valmis säilitama väikeseid kuueklassilisi algkoole elurajoonide lähedal.

On tõenäoline, et ka tulevikus toovad ühiskonda mõjutavad suured muutused kaasa keerulisi valikuid just kohalikul tasandil. Praktika näitab, et inimeste kaasamata jätmine otsustesse toob kaasa konflikte ja kollektiivseid pöördumisi.

„Rahvaalgatusest oli palju kasu, see tagas mulle kogukonna esindajana sissepääsu teatrietendusele nimega „Lääneranna volikogu istung“.

„Algatus aitas kokku koguda inimesed, kellele läheb korda Varbla kooli saatus.“

Taristu mõju:

Lisaks kollektiivsete pöördumiste õiguse rakendusele digiriigile kohasel viisil, annab Rahvaalgatus.ee taristu ülevaate ka õiguse praktikast tervikuna. See loob olulise tagasisidemehhanismi ühiskonnale tervikuna, mis omakorda hakkab protsessi arendama.

Eraldi tuleks välja tuua avaandmete mõju Riigikogu komisjonide tööle ning üldsusele laiemalt. Tänu avaandmetele on pöördumiste menetlusprotsess vahetult jälgitav suurele auditoriumile, see on nüginud vastuskirjade vormistust tavainimesele arusaadavamaks ning mugavalt kättesaadavaks.

Rahvaalgatus.ee inspiratsioonipäev „KOV: kohaliku osaluse võimalused“ vol 2. Foto: Aron Urb

(Noorte) kodanikuharidus

TEGEVUSED

10

töötuba

452

töötubades
osalenud õpilast

5

kooli

26

ideed

6 800 €

koolide kaasava
eelarve ideedele

1201

antud häält

Lähtuvalt oma põhitegevusest, arendada demokraatiat ja kodanikuühiskonda, ning **Noortevaldkonna arengukava 2021-2035** riiklikust strategiast, oleme seadnud üheks oma **programmiliseks eesmärgiks** panustada noortedemokraatia arengutesse, et:

- laiendada noorte võimalusi kooli ja kohaliku elu otsustes kaasa rääkimiseks;
- kasvatada aktiivse kodaniku hoiakuid ja pädevusi;
- muuta koolielu kaasavamaks ja avatumaks.

Koos Korruptsioonivaba Eestiga oleme 2020. aastast organiseerinud koolide kaasavat

eelarvet. Selle programmi eesmärk on parandada õpilaste kaasatust koolielu puudutavatesse otsustesse ning võimaldada õpilastele elulist kogemust demokraatias osalemisest. Lisaks lansseerisime 2023. aastal kolme digiharjutuse ja õppematerjalidega **Demokraatia töövihiku** ning korraldasime noortele ja õpetajatele koolidemokraatia inspiratsioonipäeva. Päeva raames tutvustasid noortedemokraatiaga seotud võimalusi ja programme MTÜ Demokraatiatrenn, MTÜ Mondo, Noorte Vabamu, MTÜ Steps, MTÜ Helge Kool, Kogukonnapraktika ja Eesti Õpilasesinduste Liit.

MÕJU

Meie noortedemokraatia alaste tegevuste mõju ilmneb peamiselt koolielu demokraatlikumaks muutumisel ja demokraatias osalemiseks vajalike digipädevuste tõstmisel.

Koolide kaasava eelarve programmis osalenud õpilaste ja õpetajate tagasisidest on selgunud, et koolielus aktiivselt osalevate õpilaste arv 2020/21 õppeaasta lennus kasvas projekti järel **15% võrra**, lisaks tõusis **19% võrra õpilaste arv**, kelle arvates õpilasi alati või tihti kooli jaoks oluliste otsuste tegemisse kaasatakse. Läänemere Gümnaasiumis 21/22 õppeaastal läbi viidud küsimustiku põhjal nägime, et kui enne sekkumist leidis 9,4% õpilastest, et õpilasi ei kaasata oluliste otsuste tegemisse, siis kaasava eelarvestamise järel õpilased seda enam ei tundnud. Tabivere Põhikooli 22/23 kaasavast eelarvest täheldasime samuti, et õpilaste arv, kes tundis, et õpilasi kaasatakse oluliste otsuste tegemisse kasvas **21% võrra**.

Seega tunnevad õpilased tänu kooli kaasavast eelarvest osavõtule, et nad osalevad rohkem koolielu puudutavates otsustes. Need on võtmetähtsusega aspektid demokraatliku koolikeskkonna kujundamisel, et luua soodsad tingimused julgete kodanike kasvulavaks.

Koolide kaasav eelarve.
Tabivere Põhikool.
Foto: Miriam Tõnismägi

„Meile õpetas see noorte soovide mõistmist ning pani mõtisklema selle üle, kas seniseks suurimaks takistuseks pole mitte see, et me ise ei ole täiskasvanutena valmis noori piisavalt usaldama,“ selgitas Eesti Noortevaldkonna ajakirjas **MIHUS**es avaldatud kommentaaris Imavere kooli õppejuht Gerly Lehtmets, kes enda koolis kaasavat eelarvet eest vedas.

Programmis osalenud 7. klassi õpilase sõnul andis projekt võimaluse arendada paremaid suhteid õpetajate ja õpilaste vahel: „Selles programmis osalemine aitab õpilastel tunda, et ka neil on võimu ning nende soovidel ja tegudel on reaalne mõju.“

Arutelukultuur

TEGEVUSED

2x

arenguprogrammi
läbiviimist

11

koolitatud
raamatukoguhoidjat

10

koolitatud KOV
ametnikku

10

kogukonna
dialoogi

112

osalejat

1

strateegiline
partnerlus

2023. aastal jätkasime koos Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu raamatukogutöötajale suunatud dialoogi- ja kogukonna kaasamis- oskuste programmiga. „[Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus](#)“ programmis osales 11 raamatukoguhoidjat kümnest erinevast omavalitsusest. Programmi lõppedes viisid osalejad enda valitud teemal läbi avaliku vestlusringi oma kogukonnas (nt teemadel: mida noored vajavad; kuidas raamatukogu jõuab kaugematesse küladesse; kuidas kodukandi elu loodusega rohkem kooskõlas toimima panna, millist avalikku ruumi kogukond vajab jm).

Kokku osales üheteistkümnes arutelu 112 inimest. inimest.

2023. aastal sai Siseministeeriumi strateegilise partnerluse raames alguse mitmeaastane koostöö viie organisatsiooni vahel. Rahvaülikoolide Liit ja MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused koostöös Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi, SA Eesti Koostöö Kogu ja OÜ Toimevõimendiga sisustavad ministeeriumi poolt rahastatud „Kogukonnakeskse lähenemisviisi rakendamine 2023–2026“ tegevust. Tegevuse eesmärk

on suurendada Eestis tegutsevate kogukondade võimekust ning elanikkonnakaitse- ja kriisivalmidust ning edendada kohalikul tasandil kogukonnakeskset valitsemisviisi. Partnerluse raames saime sügisel käivitada omavalitsuste juhtivtöötajatele suunatud arenguprogrammi „[Dialoog kogukonnaga](#)“. Programmis osaleb kümme inimest üheksast

erinevast omavalitsusest. Programm lõpeb 2024. aastal.

Arutelukultuuri eestkõnelejana tegime koostöös Soome Instituudiga sündmussarja „Dialoogiring“. Kokku toimus Rahvusraamatukogu ruumides 4 avalikku dialoogiringi, millest võttis osa 35+ inimest.

MÕJU

„**Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus**“ programmi otsest mõju saame peamiselt hinnata raamatukogude poolt korraldatud vestlusringides osalenud inimeste tagasiside põhjal. Küsisime osalejatelt, et **mis tunne dialoogist saatma jäi**. Vastustes kõlasid märksõnad: mind kuulati, õhkkond, kaasõpilaste mõtted, klassiga rääkimine ja koosviibimine, kogukondlik kokkoidmise tunne, soe ja mõtteerk õhkkond, uued ideed, tänutunne.

Tagasiside andnutest 79% vastasid, et taolisel viisil peetud dialoogid nende kogukonnas on vajalikud või väga vajalikud. Valik põhjendusi:

- väga vajalikud on kokkusaamised just dialoogi reegleid järgides – see aitab paremini erinevaid seisukohti esile tuua;
- hästi ettevalmistatud dialoogid aitavad probleeme lahendada ning elu kogukonnas paremaks muuta;
- loovad koostööd;
- mõistame rohkem kaaslasi, jäävad ära väärilti mõistmised ja tülid inimeste vahel, kui rohkem mõtiskleda olulistel teemadel.

Mõjuna saame käsitleda ka Viljandi Linna raamatukogu (osales koolitusprogrammis 2022. aastal) ja kodanikuühenduse Loov Viljandi poolt käivitatud uut ühist kogukondlikku sündmussarja „Viljandi dialoogiring“. Dialoogikorraldamise oskused on andnud kohalikele raamatukogule uue rolli: olla sisuline partner kogukonnaühendusele, pakuda neutraalset füüsilist ruumi dialoogide pidamiseks, olla ühendaja.

Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus. Türi raamatukogu. Foto: Tiit Reinberg

Levila ja Rahvusraamatukogu kutsusid dialoogikoolituse läbinud raamatukogusid näitama kogukonnafilmi „Trail Baltic. Väljasõit rohelisse“ ja looma filmijärgset dialoogilist vestlusringi. See koostööprojekt on hea näide, kuidas kodu lähedal raamatukogus saavad inimesed kompleksetel teemadel üksteist kuulata ja oma mõtteid väljendada. Ja, et uute oskustega raamatukogud loovad uut partnerlust ja väärtust.

5
raamatukogu
kogukonnakino
seansi

~60
osalejat
kokku

Sündmustesari „Dialogiring“. Foto: Hannele Valkeniemi

Koostas: Eesti Koostöö Kogu
Kujundas: Kaspar Ehlvest

SA Eesti Koostöö Kogu
www.kogu.ee

Muutus algab koostööst!

KO Eesti
GU Koostöö
Kogu